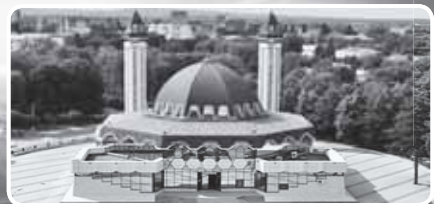

Ислъамым и нур

Напэклуэцпыр зыгъэхъзырар
ЧЭРИМ Марианнэщ.

• Дин щэнхабзэ

Къашыргъэ Мухъэмэд ефэнды

Япэ 1ыхъэ

Изунайлам нэхъ щцэныгъэлъышхуэ исэхэм яз, Мударей щыц хъжы Алий Мэкъсуд Ефэндым и гэсэнэхэм ящыцу нэхъ ефлэклуа дыдэхэм хабжэрт Къашыргъэ Мухъэмэд ефэндыр (1888 - 1955). Езыр Тыркум хъжэ Мэрэш къалэм и 1эгъуэблагъэм ис адыгэ къуажэхуэ Джылахъстэнейк1э зэджэ щыплэм, Анзорейм щыцт. Мухъэмэд ефэндым теухуа хъыбарыр и къуэрылху Къашыргъэ Джэнан щхъэмахуэм тхыгъуэ къытхуигъхъащи, дывдэгъуэшэнц.

Мухъэмэд 1888 гъэм щцк1угъуэ мазэм дунейм къытхъащ. 1955 гъэм жэпуэгъуэ мазуэ дунейм ехыжаш. Хэкум, Къэбэрдей щыналъэм къыл1апхъук1ыу Анзорей къуажэм къыдэт1ысхъа и адэхуэм и ц1эр Йомэзэщ. И адэр Мусэщ, и анэр Даадзунэщ. Зэшищэр зэшыплхыг1ыр зырыс унагъуэм щыц зэххэм я нэхъыщцт.

И адэхуэри и анэхуэри динымрэ дин щцэныгъэмрэ пыщ1а ц1ыхуэ зырыщитми и фыгъэк1э, Мухъэмэд и ныхбкыц1эгъуэм щыц1адзгъуэ щцэныгъэм зритри, и гъащ1эр абылэ трихуащ.

Мухъэмэд ил1эсбигъуэм иту и къуажэм къыдэк1ш, Мударей къуажэм, Мэкъсуд ефэндым и мыдырсом къакулэри, 1896 гъэм абы щц1этысхъащ. Ил1эс пщык1утхум ихъаху абы щеджаш. И 1устазми хуит къызэрищ1ам, нэхъ къызэрищ1ам теухуауэ, и ныхбгъэгъуэ зыжаным я гъусуэ 1902 гъэм Мысырым, 1эгъхэрэм ку1ахъащ. 1эгъхэрэм щылуэ, и щцэныгъэми хигъэхъауэ, «сарык» жыхуалэм хуэдэ и щхъэм иришк1ыу щыхуежхэ л1эхъэмн къэхъуа 1уэхугъуэ гъэр езым кы1уэтжэуэ щытащ.

«Гъунэгъуэ щыц къуажэ гъуэрэм я къуажэщ хуэдэр хъащ1уэ къакулэуэ кыпажыхуэ ягъэхъэщ1эрт. Абы бгъэдэт1ысхъуэ щысыну,

дэххэну тегъушхуэ а сыхъэтым а 1эгъуэблагъэм ит хъунтэкъыми, хъэщ1э л1аплэм и 1эгэр къишйищ, «мис мыр къэвгъэт1ыс» жи1эри, сз сариггъэлъэгъуащ. Дытысри, ешхэн-ефэнры эфлэк1а иужэ, т1эк1у зэхэк1уэнути, «си гъусуэ накулэ» жи1эри, дызэхэк1уэурэ жылэм дывдэкаш. Джабэ нэк1у хуэдэм дык1эрыт1ысхъауэ дыщысу, мыплхуэдэ къызжэ1э: «Уа, молэ! Удие гъуэрэк1э с1ыноушениуши, уи ф1эшу к1едалуэ, уи гъащ1эми щыгъэззаш1э. Уи гъащ1эр зытебухуа мы 1энат1э пжымрэ щцэныгъэмрэ гъуэгуанэ хъарзынэ щыплк1унци, щцэныгъэл1ышхуи ухъунц, щыхъэт тхылъхэри къыплугагъэфшэнц. Ауэ Алыхъым къыуигъэхъула щцэныгъэм теухуауэ зумыгъэпагэ, зэрызумыщ1ыпхъуэ зумыщ1. Ц1ыху хуэзэнк1э хъунц уи щцэныгъэри уи щцэныгъэл1ынри къызыф1эм1уэхуэххэ, абы пщ1эи щхъэи хуэзымыщ1. Уеблэмэ узыгъэпуд, къозыку, зымычхуэ псал1эк1э къохъурджауэ нэгъунэ. Езыр шсауэ зытес, л1а-кумпл1 зыщ1эт псуушхъэм хуищ1 пщ1эр къыплхуэзымыщ1ыни хуэзэнк1э хъунц. Ахэр ауй иу жагуэз умыш1. Уи гуи абы щхъэк1э умыгъэлуэд. Апхуэдэ ц1ыхым и хупц1ынер зэрпыщ1а хупц1ынэхэлхъэри мис а езыр зытес л1акумпл1ын1ым ейм ещ1х гъуэрш. Ц1ыхуи хуэзэнк1э уи щцэныгъэм, узэрыц1эныгъэл1ым и хъэтырк1э удрахъеймэ, угъуш1у, ук1рахъэхмэ, ущ1ытуэ уагъэл1ап1уэ. Апхуэдэм и дежи зык1ыпф1эмыщ1ыжэным, зык1ыпшчымыщ1ыжэным хуасэк1. Апхуэдэ ц1ыхуи пщ1э къыщ1ыпхуишхыр, динымрэ ц1ыхугъэмрэ абы и псэм хэл1уэ зэрыщытращ», - жи1уэ къуеуш1уэ.

(Къык1элъык1уэнущ).

Къушхъэ Эрдэл.

«Уэун-Яйла щыпсэуа адыгэ дин щцэныгъэл1хэр» тхыл1ым щыщц.

Хэт и тэмакк1ыхъагъыр нэхъ дахэ?

• Абы дегъэп1ейтей

Екатеринбург къалэм дэт еджап1э №92-м и 10-нэ классым щеджэ хъыджэбэ ц1ыкулр фокиадэ и 1-м «щ1агъщ1элък1э школым къэк1уащ».

«Сэ сыщыунафэщ1к1э, - жи1аш еджап1эм и директор Калинин Максим, - хъыджэбэ ц1ыкулум сыт и л1эныкуэуки сыкышхъэщыжын хуейщ. Дэ сабийм и гум демушэуны дыхэтщ. Абы къыгурылуэжак1эщ махуэушэ пшыхъ къызэрымык1уар. Д1апэк1э апхуэдэ ищ1ажынукуым, ф1ы дидыуи йоджэ».

«Мыр п1лэ к1эщ1у аращ, щ1агъщ1элък1ым! - къык1уэтэкъым езы п1ащэри. - П1лэ к1эщ1а! Джанэ щыст1эгъэну сыхуейтэкъыми, щыст1эгъэкъым!»

А махуэ дывдэм гимназие №108-м щеджэ, 7-нэ классым щцэс щ1алэ ц1ыкулр еджап1эм къек1уэл1ащ... ц1ыхубз щыгъынк1э. Ари къыщыхъуар Екатеринбургщ. Зи гугъу тц1а сабиитри зыми щ1ихуажакъым, игъэу1к1ытэкъым, ирагъэгъэзэжакъым. Къэрал посм хэл1уш1ыу щыхъуа нэужык1э зыгуэр жралэн зэрыхуейр ягу къыщык1ар.

Тюмень къалэм дэт еджап1э №88-м къыщыхъуар нэгъуэщ1щ. Ми еджап1эм фокиадэм и 1-м ек1уэл1а, пщ1адзэ классым щцэс дагыстэн хъыджэбэ ц1ыкулм и щхъэм 1элъэщ1 хужэ телтыт, унафэщ1ым щц1гъэхъэн имыдэу еджап1эм щ1ихуажаш. Нэм къыщ1ауэр, дауи, сабийр Кавказым зырыщыщымрэ мус1ыным дин зэрызэрихэмрэт. Къэхъуар хэл1уш1ыу зыщ1ар хъыджэбэ ц1ыкулм и анэрш. 1эгъуэлъаушхуэ къызэрыхъейуэ, Тюмень областым и губернаторым и къуэдзэ Райдер Александр хъыджэбэ ц1ыкулм и адэ Давудов Ибрэхымрэ псори къэзыгъэхъэя школ директор Головач Еленэрэ захуигъэзэри, мамыргыгъэр трагъэ-куащ.

«Ущ1эгъуэвэн зыри щц1экъым. Хъыджэбэ

ц1ыкулм 1элъэщ1 тел1у еджакулэ ку1эну зэри-мурадым директорыр нэхъ пасэу зыгуауэ ищ1ын хуелуэ аркъудейщ», - жи1аш Райдер Александр къэхъуыцащ1эм щыт-тесл1ытхъыжым.

«Емык1у къэтхъащ, - жи1аш хъыджэбэ ц1ыкулм и адэ Давудов Ибрэхым. - Кхык1э, фигу лей къысухуимыгъэл». Щ1алэм зэрымык1уаншэр, дауи, ищ1ажырт, ауэ мамыргъэм и хъэтырк1э псэлъэк1э ек1у кыгъэлэгъуащ, мус1ылымнэм хуэфашэ тэмакк1ыхъагъыр къыпкырышху.

Головач Елени 1уагък1ыну хуейтэкъым. «Сэ сабий псори си зэхуэдэщ, - жи1аш абы. - Еджакулэхэм щыгъын зэщхъ щыщ1а-гъэт1агъэм щхъэусыгъуэ имылуэ щыткъым. Унагъуэхэм я хъхъуэхэр зэхуэдэкъым. Сабийхэр еджакулэу къызэрык1уэну щыгъыныр къыхъзыхыр адэ-анэхэм я советхыр, иужк1э администрацэр к1элъыпл1у аращ абыхэм уставым ирагъэува унафэм».

Къэрал Думэм и депутат Хамзаев Султан егъэджэныгъэмк1э министр Кравцов Сергей курыт еджап1эхэм щцэс мус1ымымн хъыджэбэ ц1ыкулэхэм 1элъэщ1 ятелыну зэрыхуитым теухуа унафэ пыхуык1а пхэгъэк1ын л1элък1э зыхуигъэзаш фокиадэм и 14-м.

«Мы къэхъуыцащ1эмк1э 1уэхум к1э етту, егъэджак1уэ ди къэралым ис посми къа-гурыгъэлуапхъэу къызольтыт школыр щцэныгъэм нэмыщ1, диныр щцгъэкъуэнышхуэ зыхуэхуэ гъэсэнэгъэми и хэц1ап1уэ зырыщытыр, - щыжи1аш депутатым Думэм и зэхуэсым. - Тюмень дэт школым къыщыхъуар қауэгъэ къэгъэхъейл1э мыхуэ щцк1э, унафэ пыхуык1а щ1ын хуейщ. Сабийм игурэ и щхъэрэ зэрызэтрахуам ищ1ылужк1э, Тхъэр и ф1эщ зэрыхъур дагыгъыным и п1эк1э, кууан-шагъэ гъуэр ил1эхэм хуэдэу къыф1агъэщ1ащ».

Къэбэрдей-Балъкъарым и мус1ылымнэхэм я 1уэхуш1ап1эм и нэлэ щ1ату Бахъсэн дэт «Кушмэзык1уей» мэджджытхуэхэм щолажэ нобэ фэдгъэц1ыхуни ди гуапэ Дэгъу (Хъэ-физ) Мадина. Къур1энымрэ фикхъымк1э (диным и тегъэщ1ап1эхэр - Ч. М.) бадзэуэгъуэм ек1уэк1а рес-публикэпсо злепэуэм Мадина и гэсэн Беслэней Самирэ етуанэ увыпл1эр къыщыхъащ. Ар ди щхъэу-сыгуэу, щц1ыналъэм диныр къы-щызыл1этыжахэм япэ махуэм щегъэжъауэ ябгъурыта, иджы езым бгъэдэлъ щцэныгъэр къек1уал1э сабийхэмрэ балигъхэмрэ ядзэыгуаш егъэджак1уэм ц1ыхухэр зыгъэп1ей-тей упщ1эхэмк1э зыхуэдгъэзаш.

- Арэзы ук1ища Къур1энымрэ фикхъымк1э злепэур зэрек1уэк1ам? Сыт хуэдэ зэхъуэк1ыныгъэ хегъэлъхъэнт, 1эмал уиламэ, зэхэк1уэхуэм и къызыгъэпэщ1к1эм?

- Алыхыр арэзы къахуэху, хъар-зынэу ирагъэк1уэк1аш злепэур. Гъэ къэси къеджэк1э къызэрымык1уэ зилэ ныхбжыщ1эхэр щц1уэ утыку къохъэ. 1уэхур къызэрежъауэ щытам еплты-тыжмэ, зэрэф1ак1уэм шчэ хэлъкъым. Зэманым зыщыхъуэк1э, «ярэби, мы т1эк1ур тхуэхэлъэк1ажам, нэхъыф1ыж хъунут» щц1ыжыл1и кыплхуэхуэ, дауи. Псалъэм папц1э, нэхъ пасэм зэхъаублэу щыта зэхъэзэхуэхэм сабийхэм фикхъымк1э ябгъэдэлъ щцэныгъэмрэ Къур1эным къызэреджэмрэ щхъэ-хуэ-щхъэхуэу къыцапш1ыту щытащ. Иджыпсту а т1ури зэхагъэхъащци, щхъэж бгъэдэлъ эфлэк1ыр нэгъэса-уэ налуэ къэмык1уэу къысцохуэ.

- Сыт ахэр щхъэхуэ-щхъэхуэу къы-зэралпц1энтум фэйдзэу к1ыхы-нур?

- Сабий нэхъыщ1эхэм Къур1эн еджэк1э дахэ дывдэу ящ1уэ зрагъасэ. Ауэ фикхъым хамыщ1ык1мэ, Къур1энымк1э къахъ нагъыщэр ягъэлъхъэ-хъэшэн хуей махуэ. Япэм «Фикхъым хуэлъэхэр», «Къур1эным хуэлъэхэр» жа1уэр агъушхуэ щытащ. Ар 1уэхур еф1эк1уэным нэхъ йозыгъ, сз сызэрел1ымык1э. Фикхъым хуэлъэхэм и Къур1эн къеджэк1эр нэхъ къыщык1э-рыхум дежи къахъур ардыдэрэщ. Зы л1энык1уэр ф1ыуэ къысцохуэу1эк1э, сыт ар щхъэхуэу къыхъэбгъэщ щцэмы хъунут? Ар абы. Етуанэу, зэхэк1уэхэр хуэлъэр ныхбжк1э зэрагуэщ1 ц1ык1эми хэлъхъэным хуейщ. Ил1эси 6-м щегъэжэуэ 13-м нэс зы гу1ым хохъэ. Ил1эс 13-м щегъэжъауэ 25-м нэс - къык1элъык1уэм. Абыхэм я зэхуакур иныл1уэ. Ил1эс 12 ф1эк1а мыхуэ сабийхэр зы ныхбжыр 19, 21-рэ ири-к1уажэм япоуэ. Дахашхуэ къеджашхън ныхбжыщ1э нэхъыжхэр, ауэ апхуэдиз ил1эс зи зэхуакухэр злепбгъэуэныр сф1эзэхуакуым.

Къур1эн къеджэк1э зригъэ-щ1эным ехуапсуэ, ауэ хъэрып1э-зэм къыгъэзэныс куэд щц1ыщ. «Сы-сабийхъыны, си акъылым жану къыхуэц1ажынукуым», - жызыл1эхэр зы гул. «Къэсп1элк1эр къызэмы-хъул1эр, ц1ыхухэр зыщыгъэдэ-хъэхмэ, дауэ хуи?» - жызыл1эхэр етуанэ. Куадк1э пажыжэ адыгъэ-зэр къур1эныбзэм и къэсп1элк1э пажым?

- Ди бзэм хэт хъэрфхэр хъэрып1э-зэм ейхэм я нэхъыбэм тохуэ. Хъэрф зытху гугъу дывдэху къысцохуэм, ахэри дахуэ къыдгъэдок1. Укъэзэ-гъуэуэиш щхъэусыгъуэ щц1ын хуей-къым а л1энык1уэмык1э.

Щапк1эным нэхъ гурылуэгъуэ ищ1унт дзытесл1ык1ыхыр.

- Псалъэм папц1э, [къ], [т1], [6], [дж], [д] - ахэр псори дэри д1ащ. Иджыри [хэ], [хъ], [т] - ахэри ды-дейщ. [т1]-р ди 1эгъэфбейм хамытми, бзэм хэтщ, къыдопсэлъ. «Гъэлий» - жыг1эмэ, псалъэм папц1э. Нэхъ гугъу дывдэху хъэрфхэр - «сад», «дбад» хуэдэхэрэщ. [з1]-р дилэк1ым, ауэ ари ди къэсп1элк1ыныс пэгъунагуэуши, зы-

Ф1ым к1ымышэ 1ейм къишхэркъым

догъэсэф. «Хъ» шабэр димылэ щхъэ-к1э, уел1ал1эмэ, ари къохъул1э.

- «Хъ» зымыл1эхэ л1экпкъ щц1экъэ, «рэхъмэт»-р «рэхъмэт»-у ф1эк1а къахуэмыпсэл1у?

- Шыл1эщ. Дамаск дэт «Джамихъэ Абу Нур» институтращ сз сысщеджар. Абы л1экпкъ-л1экпкъуу къэрал цэ нык1уэм кык1ахэр дыщцыздэдджэ-рти, адыгэхэм хуэдэу тыншу макъхэр къызыжъэдэк1 куэд яхэттэк1ым. Псынц1уэ ик1и тыншу зедгъэсэфырт, ди бээр хъэрып1эбзэм зэрып1эгъуна-гъуэм щхъэк1э. Китаим щыцхэр гугъу дывдэ ехырт. Урыс мус1ыманхэр ди гъусэти, абыхэм я дежки тынштэ-къым. Ди л1экпкъыр Къур1эн къеджэк1э зэрызедгъэсэнэм дыхуэх1ауэ нэхъ дыщытц зыкомк1э. Хъэрф зыт-хухым къыщцэнымыщ1а, адрей псори ди макъхэм тохуэ. А темыхуэ зытху-ми гугъу дывдехырк1ым.

- Тыркум ушеджатакъэ, Мадина?

- Тыркум, Истамбыл зы ил1эск1э Къур1эн егъэджэк1эмк1э курс сы-щылащ. Абдеджи ди щхъэ щцетхъэын къыхэк1акъым, Тыркур зэрымус1ы-мэз кэралым хуэдэу. Адыгэ къэп-салъык1эр бзэ куэдым ейхэм токлэу. Ныхбжым и гугъу тц1ымы, зы нанэ сигу къок1ыж щц1э-щ1эхуэ. Налшык, Совет узрамым тета мэджджыт-жым сыщылажхэрт абы щыгъуэ. Ил1эс 80-м ф1эк1ауэ зы нанэ къыс-хуэк1уауэ щытащ. «Си ф1эщ хъур-къым хуэзгъэп1эхэжыну, - жи1аш. - Сэ си гъащ1эр сыкоммунист, диным сыпэжыжхуэу къысгъэгъуэгурык1уащ. Иджы ныхбжэ с1уэу къысп1эжыхъащ мы 1уэхур. «Ялыхэ, сымыл1э щц1ык1э мы Къур1эным къеджэк1э сыгъащ1и, нэгъуэщ1 мыхуэми, зэ сик1ауэ сы-гъал1э», - жызолэ». Алыхыр къыдэлъ-пык1уэри, еджэк1эр ф1ыуэ ищ1аш. Иужк1э сыщ1эгъуэщ1ажати, а зэры-хуеям хуэдэу Къур1эным икалуэ дунейм ехыжауэ щытащ.

- Нт1э, ил1эс 80-м нэхърэ нэхъы-щ1эхэр къыщ1ык1уэнтын щц1экъым.

- Ил1эс 60-м, 70-м щц1ыгъэхэмнэ къащт. Илэм ц1ыхуэ балигъ защ1эт ди дерэщхъэм щц1эсыр. А зи гугъу сщ1а, Совет узрамым тета мэджджыт-жым щегъэджакхэр нэхъыжыхъжэт, балъ-кхъэр адыгуэ зэхъуэ. Иджыри зэ-мэзэщ Налшык мэджджытхуэхум мэрем махуэм къек1уэл1ауэ саро-хъэл1э.

- Ц1ыху куэд соц1ыху нэмэзым зэрехуапсэр зыхъл1уэ, ауэ я гум к1ызырыхъ шхъхэм ял1ахъа. «Нэмэзым сытуевэрэ, зэрыщытын хуейм хуэдэ дывдэу сыщынымыф1эм, си телпэрэ суэхъымыгъэхуэмэ...» - жа1уэ. Апхуэдэхэм сыт хуэдэ ж-нджэ еп1ынт?

- Алыхытхэм дэ фарз къытщид1а-хэр псори зэхуэдэу нэгъэсауэ тхуэмэ-гъэзашхэм, языхъыр зыхуей хуэд-гъэзэм, ар зэрыдымнэхым щхъэк1э къыттехуэ хуэу гъэныхыр хэщ1а махуэ. Ц1ыхум щцэныгъэ игъуэтыкуэ и мык1уымыщ1агъэр хэщ1уэр ку1уэу аращи, и гурылуэныгъэр адынэхэм нэсщ. Алыхытхэмнэ къытрилъхъэр. Япщ1ык1э нэмэз ищ1ын щц1адзэнц. Ауэрэ еххэ, Къур1эн еджонц. Ап-хуэдэрэщ, армыхъумэ, псори ищ1уэ, сытри зэубуэу къыгурылуэу щц1адзэр, к1ым зыми. Зыри занц1уэу щц1хъ-хуэркъым. Мус1ылымнэ кэралыгъуэ джык1ышхуэуауэ, ди адэ-анэхэм хуи-ту дин зрахъхэрэ дызэрыщ1ык1уэр къытхал1эхъауэ щытамэ, абы щы-гуэуэн нэгъуэщ1 еплъык1эт дин1ур. Иджыпсту дызэрт зэманым ц1ыхым кытхуэхуэу к1ажэжыылэн, уеблэмэ мус1ылымнэ диным тет адэ-анэ имыланн хуэнц. Мус1ылымнэ кэрал-лыгъуи дык1ышхуэакъым, хъэрыпы-

бэзри тц1эркъым. Ахэр псори зэхуэпхъэсыкуу щц1тмэ, фарз къытхуи-щ1ахэм языхъзыр, ар нэщ1 ирехуэ, нэмэз, сэджит, хъэж ирехуэ, дгъэза-щ1эмэ, ар ди гуэныхым хэщ1а махуэ. Адэк1э ц1ыхум щцэныгъэ игъуэтыкуэ, къыхыгъахъуэм-къыхыгъахъуэуэр, ищ1эн хуейхэр ирк1умэ, ахъей, нэ-хъыф1ыж. Аращи, псэ дывдэри занц1уэ лхуэзэф1эмык1ми, зы нык1уэк1э, зы 1ыхъэк1э къалэным упэрыхъэмэ, а фарзыр зымыгъэзаш1эм и гуэныхыр къыптехуэнукуым.

- Пхуэзф1эк1ыр п1эх?

- Ара дывдэщ, пхуэзф1эк1ыр п1эх, лхуэзф1эмык1ыр къыптрилъхъэр-къым. «Ц1ыхум хуэзэф1эмык1ын тес1-хъакъым», - жэлэ Алыхыталэм. «Псо-ри тынш щысц1ащ», - жи.

- Нэмэз зыщ1хэр гугъу дывдэ ехуэщ нэхъыбэм къазэрыщыцхуэр.

- Диныр ц1ыхум гугъуу къыщызы-гъэхуэр бгъэдэлъхъэк1эрэщ. Иджып-сту мы щцалэгъуалэм «дэ фарзым те-ту зыдохуапэ», «дэ дынэхъыф1ш», жыхуауэ, нэм зыкышц1адзэ. Ар хъэ-дису щц1эщ, щцалатымрэ с1аламымрэ зэхэ Бегымбар л1аплэм жилауэ. «Сэ нэхъ т1к1ыуэ сылгъщ диныр, сз нэхъ ек1уэ сыхуэлащ мобы нэхъэр, сз сы-нэхъ щ1ахъуамаш, сз жьак1э стетц, мо-бы теткъым», - жып1амэ, аркъудейм-к1э гуэныхъ къэлпхъащ, жи. Зыбгъэ-пэгъныр, адрейхэм захэп1этык1ыныр къытхуидэркъым. «Сэ сурэ нэхъыбэ сощ1э», «Сэ нэмэз нэхъыбэ сощ1э», «Сэ нэхъ пажу ик1и нэхъ дахуэ сыкь-дэжэ Къур1эным», - жып1э хуэнукуым. Адрей ц1ыхухэр бгъэлуда махуэ абык1э. Алыхыталэм пшадей 1уэхур къызэридзэк1ыу, а уэ бгъэлъэхъшар уэ нэхърэ нэхъ л1ап1э ищ1ыным жутц. Цапхъэк1э, щытык1эк1э, хэлэ-цэн дахэк1э къызэрыдэп1эхъыным иужэ утыныу аращ. Мыбы зыкоммэм зэуэ зык1ахуапэри, я нэмэз б1эк1ми махуэу, мыхуэмыщ1э къапсэлъми, щытык1э дахэ ямылэми махуэ. Ауэ 1элъэщ1 ятел1ымэ е жьак1э ятетмэ, абык1э эфлэк1э.

Ислам диныр къапштамэ, зэры-щыту дахэк1эрэ, къабажхэрэ, тынш-рэщ. Т1к1иягъ хэткъымнэ исл1амым. Диным зыбгъуэн шц1дэ нэужэ, къэ-зэуаи яхэтщ, ауэ и нэхъыбэ л1экпкъыр щапхъэф1эк1э къыдахъэхуауэ аращ. Чыристан л1экпкъэр мус1ылымнэхэм къадзгъэгъуэгурык1уэуэр, къэхуапсэурэ я диныр яхуэжауэ аращ, армыхъумэ, диныр къафштэ жа1уэ хагъэзыхъа-къым. Ди жагуэ зэрыхуэщ1и, щ1алэ-гуауалэм ар къагурылуэркъым. Къа-гурылуамэ, апхуэдэу щытунтэкъым. Ц1ыхум ягу зыцагъэк1э, диным 1уа-

гъэщт я т1к1иягъымк1э. «Фи гум ил1ымк1э нэгъунэ жуапым фра-шэл1энуш», - жызылэ 1эатыр къеха иужэ, щхъабэхэр шынэм зыщидцат. Куэд дэмык1ыу, абы «Амэнэ расу-лу»-м хэт псал1эхэр къык1элъык1уащ. «Ялыхэ, дыщыуамэ, зыгуэр тцыгуп-шамэ, къытхуэгъэгъуэ» жыхуи1эр. Шыуэни къытхэк1ынуш имыщ1эны-гъэк1э, гуэздэни къытхэк1ынуш. Ауэ дельэумэ, къызэрытхуигъэгъуэу а 1эатым къегъэлъагуэ. Аращи, ц1ыхур зыщыбгъаштэ хъунукуым.

Тегъэщ1ап1э нэхъыщхъуэ сз къас-щтэр «Ла икрахъа фи ддин» - «Диным хэгъэзыхъ хэлъкъым» псал1эхэрэщ. «Фэрк1э гугъуэхэ хуейкъым 1эалэм-талэр, тыншыгъуэщ зыхуейр», - жэлэ. «Т1а Хьа» сурэми хэтщ: «Уэ гугъу ури-гъэхъын щхъэк1экъым Къур1эныр къыщ1ригъэхэр». Ц1ыхур диным езы-гъэхуэупсэи ф1эк1а, нэгъуэщ1 зыри ухуейкъым, хэбгъэзыхъыным къып-хуидэркъым. Ардыдэрэщ зытеухуар «Амэнэ расулу» 1эатит1ри. «Ц1ыхум хуэзэф1эмык1ын къытрилъхъэркъым», - щыжи1эм деж, абы кырг1эк1ыр уи къарум к1ымыхъын къызэрып1и-мыубыдхэр Алыхыталэм. Псалъэм папц1э, ц1ыху сымаджым нэщ1 хуэ-мыл1ыгъэм, ар ипшыныжын 1эмал къэрт. Хуэмыпшыныжмэ, ахъшэ щхъэщетк1эри, эфлэк1э. Ардыдэри имылуэ щц1тмэ, зыри щхъэщымыт-к1ауи щхъэщ1э, жи. Гъуэгуэрыкулэм и нэмэзыр зэриг1эк1эщ1ыр, зэу1уу пщ1ыну зэридар, а псори Алыхыталэм диныр тынш зырытщ1ащ и цы-хъэщ. Тынш къытщидиш дэ гугъу зыщытщ1ыж хуэнукуым. Дахэк1эщ1, щапхъэк1э, щытык1эк1э ебгъэхуэупсэн хуейуэ аращ.

- Нэмэз сщ1арэт жозыгъэлэри зи дин зэхэк1эр уигу ирихэ ц1ыху хуэзэуэсщ1э.

- Шэч хэлъкъым. Диным къепша-л1эм зыдэбгъэшын хуейуэ аращ, ар-мыхъумэ, уз зыми зыкыбгъидгъэзы-нукуым. Задэбгъэшху, диныр зэры-тыншыр, зэрыкъабээр щапхъэк1э, уи щытык1эк1э ебгъэлъагъуэну аращ, ар-мыхъумэ мык1уэхуэу пщ1эн хуейм, мыр щыптгъээн хуейщ, мык1уэхуэу зыщ1ын хуейщ жип1эк1э, ар ц1ыхум и тхъэк1уэмнэ ихъанукуым.

Зы хъыбар куэдэр жызож1э. Ц1ыхубз гуэр къэк1уауэ щц1аш си

● Дифи догъэлъапэ

● Докхуэуэ

ЛэжыыгъэкIэ гъэнщIа гъащIэ

УсакIуэ, публицист, КъБР-м щэнхаб-зэмкIэ щIыхъ зылэ и лэжыакIуэ, УФ-м и Журналистхэм ТхакIуэхэм я зэгухъэныгъэхэм хэт Джэрыджэ Арсен КъБКъУ-м и тхыдэ-филологие факультетым щеджаш 1965 - 1970 гъэхэм. И ялэ усэхэр ихуаш тхакIуэ ныхъыщIэхэм я IодакъэщIэкIхэр шызэхуэхъэса «Щалэгъуэ ауэ» тхылым. «Жэщ уэрэмхэр», «Сэ еджэкIэ зызогъащIэ», «Си шыпхуэ цыкIуу Дахуэус», «Уэрэмыхъэ» усэ тхылхэр, нэгъуэщIхэри къыдигъэкиах, адыгэ спортсмен цIарыуэхэм теухуа тхылъышхуитI игъэхъэзыраш. Ар щылэжаш Щэджем район газетым. «Адыгэ псалъэ», «Кабардино-Балкарская неделя» газетхэм, «Iуашхъэмахуэ» журналым, радиом, телевиденэм Щэнхаб-зэмкIэ министерствэм. Мы зэманым «Эльбрус» тхылъ тедзапIэм и редакторш. Джэрыджэ Арсен и ныхъыяр фокIадэм и 26-м илъэс 75-рэ ирикхуаш.

щIэныгъэрш. Журналистыр щIамычэу емыджэм, и къуэхым хымыгъахуэм, удыхъэын хуэдэу тхыфхуныкым. Абы и щIэхэм сыт шыгъуи илхын хуейщ къэжыкъащIэ Iэджэм ехъэлIа хъыбархэмрэ бжыгъэхэмр. НэхъапIэм радиом, телевиденэм я журналистыр Москва щылэ институтым дагъакIуэрэ ди щIэныгъэм хыдагъэгъахуэрт. Псалъэм папцIэ, сэ абы сыцезыгъэджажэм яхэтэщ Розенталь Дитмар, Левитан Юрэ. Ауэ ди зэманым Москва ущемыджэныр Iэмал имылэу щыткIыым, - желэ Джэрыджэм. - Куэд къызыщIэну, зи щIэныгъэм хэзыгъэхуэну хуейхэр езыр-езыруи еджэжыфынущ. Журналистикэм теухуа тхылъхэр гъунажу щылэщ, Интернетри араш».

Джэрыджэм и гъащIэр Хэкум, лэпкIэ литературэмрэ щэнхабзэмрэ хуэлэжъэ-ным, адыгъэбээр, хабээр хуымэным, щIэблэм я деш нэхъэсыным триухуаш. Псори къыдоганэри, ныхъыщIэхэр курит еджапIэхэм зэршырагъаджэ тхылъхэр гъэхъэзырныным теухуауэ абы мужкIей илъэхъэм «Эльбрус» тхылъ тедзапIэм щIэпIамрэ ноби ихъ лэжыгъэхэмрэ усэ хуэщIыгъуейш. Уеблэм Арсен фIэкиа апхуэдэ лэжыгъэм пэлъэщын дгуэзыжынуи къыщIэпIынкIыым, ди жагъуэ зэршыщунци.

Джэрыджэ Арсен ныхъыбэу къызэра-цIыхур журналистущ. Абы къызэрыгъэп-щэуэ радиом къытты щытащ «Жэжы пащхъэ», «Аркъэн», «Пшыналъэ» нэтынхэр. Нэхъыгъыуэхэм, дауи, ящIэжэ а нэтынхэм цIыхухэр пэплъэу зэршыцтар.

Зэрыгурылуэгъуэци, телевиденэм, радиом, газетми ехъулэныгъэ илэу щылэжъэныр дэтхэнэ журналистим хуэзфIэкIыным. Арсен абыхэм зэрпылэпъашэр и цыхъэпIэ, япрауэ, зэрпылэпъашуэхэм, етуанэрауэ, и щыныгъэки, и телпIыкIэ, и бзэки а Iуэхум къыхуигъэщIауэ зэршы-щитам.

Арсен дохуэуэуэ узыншэу, лэпкIыным зэршыщъэлэ и IуэхуцIахэм хэмьщIу и IэнапIэм пэрыгъын, гукъыджэжэ псэху-гъуэрэ къезытын цымыщIэну.

«Адыгэ псалъэ» газетым и лэжыакIуэхэр.

● УФСБ-м къет

Лэжхуэщым къыхутэнкIэ мэхуэ

Урысей ФСБ-м и управленэу КъБР-м щы-лэмр КъБР-м щылэ МВД-мрэ я лэжыакIуэхэм экономикэ щIэлъхаджагъэхэм пэщIэтынмкIэ Iуэхухэр шрагъэкIуэкIыным къызэпауащ щэнха-бзэм и IэнапIэм и унафэщIым зэрихъа хабзэн-шагъэр.

ЩЭЧ зыхуашIым, «Къэрал концерт зал» ГБУК-м и унэр зыхуей хуэгъэзэныр илэу зэр-нымысар ищIэу, зэригъэкиа лэжыгъэхэм ехъэлIа актым Iэ щIэдащ икIи IуэхуцIапIэм сом мин 800 хэшыныгъэ иритащ.

УФ-м и Следственнэ комитетым КъБР-м щылэ управленэм уголовнэ Iуэху къылэтащ, шэч зы-хуашIым УФ-м и УК-м и 292-нэ статьям и 1-нэ Iыхъэм къыщыхъа щIэлъхаджагъэхэр илэжъауэ ягъэжуаншэу. Ар илъэсы 2-кIэ ягъэтысынкIэ мэхуэ.

НаркотикхэкIхэр ирагъэкIырт

КъБР-м щылэ УФСБ-мрэ МВД-мрэ я лэжы-акIуэхэм, хабзэншагъэкIэ наркотикхэкIхэр игъэкIыным пэщIэрт Iуэхухэр ирагъэкIуэкIыу, яубыдащ хуит ямыщI пкъыгъуэхэр республи-кащ цыгъэкIыным пыщIа Къардэн Р. А.-рэ Къардэн Ф. У.-рэ. Абыхэм къыгъауащ героин грамм 46, 4-р, метадон грамм 4,56-рэ.

НАЛШЫК къалэ судым и унафэ къару зы-гуэзтам илкIэ иткIэ, Къардэн Р. А., Къардэн Ф. У. сымэ кууаншэу къалыптащ икIи трапIыха тезы-р зым туттэкIащ тIкIым щIпшынынуц илъэсы 10-рэ мази 6-кIэ, ардир илхысы 6-кIэ исынуц хабээр щынэхъ щабэ лэжхуэщым.

«Спартак-Налшык» (Нал-шык) - СКА (Дон Iус Ростов) - 1:1 (0:1). Налшык. «Спартак» стадион. ФокIадэм и 25. Цыхуэ 200 еплъаш.

Судьяхэр: Привалов (Сочэ), Гаджигусейнов (Мэхъэчкъалэ), Багдасаров (Владикавказ). «Спартак-Налшык»: Мица-ев, Ольмезов, Далиев, Белоу-сов, Лелюкаев, Хъышэр, Торо-сян (Жангуразов, 46), Маслен-ников, Ашуев (Липу, 79), Дэхуэ (Къумыкхуэ, 59), ХуэртIэ (Топу-рие, 59).

СКА: Саутин, Сухарев, Поно-маренко, Ерохин, Мэшыкыуэ, Каменничков, Третьяков, Коте-льничков, Коробов (Стрельчу-к, 68), Воронников, Рзаев.

Топхэр дагъэкIащ: Коте-льничков, 15 (0:1). Ашуевым, 52 (1:1).

Дагъуэ къыхуащIащ Торо-сян, Котельничковым, Коре-бовым, Пономаренком, Мэшы-куэуэ, Ольмезовым.

Пеналты худэгъэкIакIыым Коробовым (56-нэ дакIыкIэ).

УРЫСЕЙ Федерациэм фут-болымкIэ и етуанэз лигэм и Ялэ гупым щекIуэкI зэхъэхъуэм илкIэ иткIэ, фокIадэм и 25-м «Спартак-Налшыкым» къри-гъэблэгъат турнир таблицэм къыщыкIэлъыкIуэ Дон Iус Рос-тов и СКА-р. ИужкIей зылу-цIэм хъэл-щэн гуащIэ къыщы-зэхуахуэ текIуэныгъэ къы-щызыхъа налшыкдэхэм зэ-пэщIэтыныгъэр жыджэру къыщIадащ. ЕплIанэ дакIык-иер екуэкIыу хэгъэрейхэм къыхъата угловым иужкIэ ди щIаплэхэм ящыщ зым топыр шыхъэкIэ гуэуэ и лэзныкIуэм

Щхъэж и пIэм къонэж

● Футбол

кIэ ирилуэнтIэкIащ, арщхъэкIэ ебгъэрыкIуэныгъэр зи нэлэ щIэт СКА-м и гуащхъэтет Сау-тыновым абы къригъэгъэащ.

Куэд дэмыкIуу хъэщIэхэм контратакэ псынщIэ къызэра-гъэпэщIащ. Гунышхуэу ипэкIэ кIуэрта ростовдэхэм къахъажа Котельничковым топыр къыхуа-гъэащ, ди гуащхъэхуэмэхэм Iээуу къапекуыкIри, гуэуэ еуащ. Мицаевым абы къригъэ-гъэзэнэ Iэмал илакIым - 0:1.

ЩытIыкIэр икIэлъыпIэкIэ ягъэзэкIуэжыну «Спартак-Нал-шыкым» ебгъэрыкIуэныгъэ-хэр къызэригъэпэщын щиди-дащ. Абы хэт ди хъэрхуэ-рэгъухэм я штрафнойм щыхъэм ХуэртIэм топыр къылы-рыхъащ, ауэ напIэзыпIэм ар къээуыхуэрейхъа гуащхъэ-хуэмэхэм къагъэуылащ. Къы-кIэлъыкIуэ дакIыкIэм хэгъэ-рейхэр иджыри зэ СКА-м екуэ-лащ. Штрафнойм щыхъэм топыр зылэщIэзэрыхъа ди щIа-лэхэм я ебгъэрыкIуэныгъэр къызэтекхуэтащ.

ЗэлуцIэм и ялэ Iыхъэм и иужкIей дакIыкIэхэм «Спар-так-Налшыкым» иджыри рос-товдэхэм я лэзныкIуэмкIэ гунышхуэу кIуэтащ. Ебгъэ-рыкIуэныгъэм хэт Лелюка-евыр лэщэу еуащ. Пкъом те-хуэу кыигъэлъеижа толым ХуэртIэр кIэлъеуэжаш, арщхъэ-кIэ зымащIэкIэ теухакIым.

Загъэсэхуу къыхъажа нэужэ хэгъэрейхэм я ебгъэрыкIуэны-

гъэм пащаш. ЗэкIэлъэхъужы Сиукаевым и гуэуэ бгъэ-дыхъащ ХуэртIэмрэ Хъыш-рымрэ. Ди щIалэхэм ягъэзэщIа штрафнойм иужкIэ топыр къызылэрыхъа Алан гуэуэ пэ-гъуэнгуэ шыхуэм еуащ, ауэ зы-мащIэкIэ теухакIым.

ДакIыкIэ зыбжанэ нэхъ дэ-мыкIыу «Спартак-Налшыкым» я гугъэхуым хуэзфэщэн тыгъэ къыпекIуащ. Топыр иыгыуэ СКА-м и штрафнойм ихъа Далиевыр Ашуевым и лэзны-кIуэмкIэ къыхытащ. Мурад зэ еуэгъуэкIэ топыр Сиукаевым пэгъуэнгуэу пIанэлэпэм ди-гъэкIащ - 1:1.

Тепщэныгъэ ялэщIэкар икIэ-щыпIэкIэ ягъэзэкIуэжыну рос-товдэхэр гунышхуэу ипэкIэ кIуэтащ. ЕбгъэрыкIуэныгъэу шынагуэуэр яхуэзтемылIэуэ ди щIалэхэм хабээр ди штраф-нойм къыщызэпаудын хуей хуащ - пеналты. Ар игъэ-зэщIэну дэыхъ къызрагъэза гупым и капитан Коробовым Мицаевым и гуэуэ теухакIым. Етуанэ Iыхъэм и кIэху да-кIыкIэхэм пэщIэтыныгъэр нэхъ къызэщIэпIащ. Абы хэт хуэщIэхэм я гуащхъэхуэмэ хэм ялэщIэкар Саутиным хуэ-занцIэ хуа Ашуевым и еб-гъэрыкIуэныгъэр гуащхъэте-

тым къызэппидащ.

Абы къыкIэлъыкIуа контра-такэм хэт СКА-м и футболист-хэр ялэ ищыжыну IэмалыфI дэдыдэ ялэщ. Ди хъэрхуэргъу-хэм ящыщ футболистыр зыуэ толым Мицаевыр лэзныкIуэуэ гъуэмкIэ иунэтIащ. Гуэуэ ды-хъэным метр зыбжанэ фIэкиа къэмынжауэ абы нэса Ол-мезовым «Спартак-Налшы-кыр» къригъэлащ.

КъыкIэлъыкIуэ очко зыры-зыр я ехъулэныгъэхэм халъ-хуауэ зэртытемыгъэкиуауэ иужк-рей джэгъугъуэм зэгъуэнгуэу щыналъэхэм я командэхэр зэбгъэдэкIыащ.

Етуанэ лигэм и Ялэ гупым и еплIанэ джэгъугъуэм и ардир зэлуцIэхэм мыпхуэдэ бжыгъэ-

хэр къарикIуащ: «Ротор» (Вол-гоград) - «Динамо» (Ставро-поль) - 3:1, «Мэшыкыуэ-КМВ» (Псыхуабэ) - «ЕсэнтIыгу» (ЕсэнтIыгу) - 2:0, «Фортэ» (Та-ганрог) - «Чайка» (Песчане-копскэ) - 0:0, «Алания-2» (Вла-дикавказ) - «Дружба» (Мей-кхуэлэ) - 1:3, «Кубань-Хол-динг» (Павловскэ) - «Легион» (Мэхъэчкъалэ) - 1:0, «Биолог-Новокубанск» (Прогресс) - «Черноморец» (Новороссийск) - 1:2.

КъыкIэлъыкIуэ джэгугъуэр «Спартак-Налшыкым» Песча-нокопскэ шригъэкIуэжынууц. Жэгъугъуэм и 1-м ди щIалэхэр пэщIэтынуц зэхъэхъуэм щы-пашэхэм ящыщ «Чайка»-м.

ЖЫЛАСЭ Замир.

Урысей Федерациэм футболымкIэ и етуанэз лигэм и Ялэ гупым зэхъэхъуэр зэршыцIэкIырт						
Командэхэр	Дж.	Къ.	З.	ФI.	Т.	О.
1. «Ротор»	10	7	2	1	24-9	23
2. «Чайка»	10	7	2	1	15-2	23
3. «Кубань Холдинг»	10	7	0	3	17-14	21
4. «Черноморец»	9	5	3	1	12-8	18
5. «Биолог-Новокубанск»	10	5	3	2	14-10	18
6. «Спартак-Налшык»	10	4	3	3	20-15	15
7. СКА	10	3	5	2	11-9	14
8. «Фортэ»	10	3	4	3	14-12	13
9. «Мэшыкыуэ-КМВ»	10	2	4	4	13-16	10
10. «Дружба»	10	2	3	5	12-14	9
11. «Динамо» Ст.	10	1	5	4	9-13	8
12. «Легион»	9	1	2	6	6-18	5
13. «ЕсэнтIыгу»	10	1	2	7	5-16	5
14. «Алания-2»	10	1	2	7	7-23	5

Редактор нэхъыщхъэ ЖЫЛАСЭ Зурбач

Редколлегием хэтхэр: ЖыкIэмыхуэ Маринэ (унафэщI-редактор), Шир-дий Маринэ (унафэщI-редактор), Къаншокуэу Эллэ (жуауал зыхъ секретарь), Къардэн Маритэ, Къумахуэ Аслээн, Нэ-щIэпыджэ Замирэ, Чэри Маринанэ, ЩхъэщымыщI Иээ.

ТЕЛЕФОНХЭР:
редактор нэхъыщхъэм, секретарым - 42-56-19;
унафэщI-редакторхэм - 40-48-54, 40-06-33;
жуауал зыхъ секретарым - 42-22-82;
секретариатым - 42-22-66.

КъыдзэыгъэкIхэмрэ редакторхэмрэ я хэщIапIэр: 360030, Къэбэрдей-Балъхэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и уэрэм, 5

Газетыр 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 19-м Печатным и хуитыныгъэр хуымэнымкIэ Къэбэрдей-Балъхэр щыналъэ IуэхуцIапIэм ятхаш ПИ № ТУ07-00117-м щIэту.

Индексыр П 5894
Тиражыр 1.777
Заказыр №1932

12+

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхъа бжыгъэхэм, къыщIагъа Iуэхугъуэхэм я пэжагъымкIэ ахэр зыгъахэм нэсу жуауал яхъ. Авторхэмрэ редакторхэмрэ я Iуэху еплъыкIэр этэхуэу зыпIуэ щыткIыым.

Газетыр Iэ тездыхэхэм яхуэщхъыныр и пIэ дэлъщ КъБР-м федеральнэ пошт зэпыщIыгъэхэмкIэ и управленэм.

Тел.: 76-01-28, 76-01-10

Мы къыдэкIыгъуэм
ЕЛЭЖАХЭШ:

жуауал зыхъ секретарым и къуэдзэ ДышэкI Соня, редакторхэр Чэри Маринанэ, корректорхэр Инэрэкуэу Азэмэт (1, 2-нэ нап.), Елмэс Фатимэ (3, 4-нэ нап.).

КомпьютеркIэ газетым и телпэр ящIащ Дол Маринэ, Мэлбахуэ Ан-желэ.

Сурэтхэм елэжыар Бицу Жаннэщ.

«Издательство «Южный регион» ООО-м шытрадащ.

357600, Ставрополь край, ЕсэнтIыгу къалэ, Никольскэ уэрэм, 5-А

Газетым Iэ традзэн хуейщ сыхъэт 20-м, шытрадзар сыхъэт 20.00-рщ.

Зы илъэсым газетыр 156-рэ къыдокI.